

Vanaf de Verlichting werden geleerde genootschappen gesticht en dat ging later nog veel harder door. Daaronder waren ook geografische genootschappen en één ervan was het KNAG. Ze veranderden onder invloed van de vorming van wetenschappelijke disciplines, de professionalisering in beroepen en nieuwe kansen voor kennispopularisering in een van media doordrenkte wereld.

Het aardrijkskundig genootschap als soort en ondersoort

Het KNAG is misschien wel een geval apart, maar toch een geval: één uit vele. Denk aan de zusterverenigingen in andere landen en, nog iets algemener, aan de geleerde gezelschappen (*scholarly of learned societies*) in tal van moderniserende samenlevingen. Deze instellingen waren aanvankelijk georganiseerd rond het vergaren en bewaren van kennis en gingen zich geleidelijk ook manifesteren als verenigingen en vertegenwoordigers van beroepsbeoefenaren met gespecialiseerde kennis. Het kon gaan om alle kennis bijeen, verzameld onder de noemer 'Schone Kunsten, Letteren en Wetenschappen', of onderdelen daarvan. Gaandeweg werden steeds meer onderdelen onderscheiden en dus verenigingen gevormd, parallel met de specialisatie in wetenschaps- en beroepsbeoefening. Het KNAG behoort tot deze kring.

Verlichting en geleerdheid

In de 18e eeuw werd de Verlichting beleefd in grote aantallen *sociétés* en *académies* in tal van Europese steden, maar bovenal in Parijs. Zij bouwden voort op eerdere gezelschappen in de Italiaanse steden tijdens de Renaissance. Men hield zich bezig met kennis als liefhebberij voor gefortuneerden en soms ook als levensvulling en ten

dienste van de overheid. In kleinere steden was er in de regel een enkele instelling voor alle kennisgebieden samen, in grotere steden trad al enige differentiatie op in gespecialiseerde instellingen voor kunsten, of letteren of een paar wetenschapsgebieden. In sommige landen waren het puur particuliere aangelegenheden (bijvoorbeeld in de Nederlandse Republiek), in andere landen (onder andere in Frankrijk en vooral in Parijs) had de overheid een stevige vinger in de pap. Het meeste onderzoek vond toen niet op de universiteiten plaats maar in deze instellingen – het werd daar althans het eerst gerapporteerd en besproken, want vaak gebeurde het thuis of in de tuin – en met de plaatselijke universiteit (een opleidingsinstituut) bestonden vaak personele banden.

Vanaf de 19^e eeuw vond het fundamentele onderzoek steeds meer in de universiteit plaats

Het valt niet mee een beeld te krijgen van het aantal genootschappen wereldwijd

en hebben de learned societies zich vertakt en gehergroepeerd in een groeiend aantal professionele beroepsorganisaties. Deze ontwikkeling is kwantitatief te volgen via een grote dataset: www.scholarly-societies.org/. Voor de periode tot 1850 werden 538 van deze gezelschappen getraceerd (de alleroudste dateert van 1323). Daarna ontstonden er tot en met 2009, toen de registratie werd beëindigd, nog 3619. Het is via de website niet eenvoudig na te gaan hoeveel daarvan in de tussentijd weer verdwenen, werden samengevoegd enzovoorts. Trendmatig namen de aantallen nieuwe registraties per decennium toe. Dit reflecteert de verdergaande specialisatie in de kennis, maar ook de verbreiding van dit type instellingen vanuit Europa en de Noord-Amerikaanse oostkust naar de rest van de wereld. Nederland (eerst de Republiek) kende vóór 1850 een opmerkelijk groot aantal stichtingen; daarna ging de toename gelijk op met elders – en dan vooral na de Tweede Wereldoorlog.

Het Nederlandse aardrijkskundige genootschap is ook lang niet het enige in zijn soort. De verwanten elders hebben we echter niet scherp in beeld. Het is ook niet zo gemakkelijk er een beeld van te krijgen. Een lijst voor de hele wereld staat op www.earthdirectory.net/gsocieties. Deze

Het allereerste genootschap, de Société de Géographie in Parijs, opgericht in 1821.

later werd de Londense instelling 'British', en nog weer later ook 'Royal'. In Sint Petersburg en Wenen zorgden de vorsten voor de nodige patronage zoals uit de naamgeving blijkt: 'Rijks-' in Petersburg en 'keizerlijk' en 'koninklijk' in Wenen. Het initiatief voor het Petersburgse genootschap stamde van Peter Köppen, geograf-ethnoloog en zoon van een Duitse arts die door Catherina de Grote naar Rusland gehaald was. Peters zoon keerde terug naar Duitsland en zorgde later voor de beroemde klimaatindeling.

Vooraf in Berlijn en Londen bestonden van meet af aan nauwe banden met de universitaire wereld. Het is misschien geen toeval dat daar ook nieuwe universitaire instellingen gevestigd waren. In Berlijn functioneerde vanaf 1810 de Friedrich Wilhelm Universität onder leiding van Alexander von Humboldts broer Wilhelm (vanaf 1949 heet de universiteit naar Humboldt). Plaatselijke hoogleraren speelden in de activiteiten van de vereniging een voorname rol; dat gold ook voor Alexander, die er vertelde over zijn reizen naar Amerika en Siberië. Dat deed hij trouwens ook in Parijs waar hij lang woonde. In Londen was in 1826 het University College London gesticht, de eerste universitaire stichting in het Verenigd Koninkrijk na Oxford en Cambridge. In 1833 werd een voormalige marine-officier tot hoogleraar in de geografie benoemd; hij was kort daarvoor aangetreden als de allereerste secretaris van het plaatselijke geografische genootschap.

Tot 1870 werden nog twee andere geografische genootschappen opgericht: de American Geographical Society (1852) en het Italiaanse Geografische Genootschap (1867). Het laatste had van meet af aan een uitgesproken nationaal karakter – enigszins vooruitlopend op de voltooiing van de Italiaanse eenwording in 1870. In 1926, vroeg in het bewind van Mussolini, kreeg het genootschap de beschikking over een fraaie villa in het centrum van Rome, die meer recentelijk ook even als internationaal huis van de geografie en als vestigingsplaats voor de overkoepelende organisatie van Europese genoot-

De lijst van *Geographical Societies* telt overheidsinstellingen voor onderzoek, maar ook commerciële organisaties

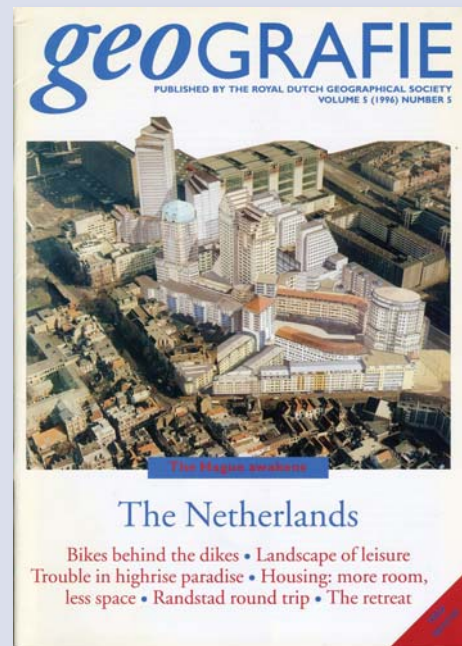
telt 104 eenheden, maar het is de vraag of het allemaal genootschappen zijn. Er zitten onderzoeksinstituten bij die in handen van de staat zijn, maar ook commerciële organisaties. Bijna de helft is Europees (zie ook www.eugeo.org). Voor het overige zitten achttien instellingen in Latijns Amerika, dertien in Noord-Amerika, twaalf in Azië en zes in Oceanië. Twee zijn niet aan een continent toe te wijzen, waaronder de International Geographical Union (kader IGU en congressen).

Negentiende eeuw

Eén ding is wel duidelijk: de aartsvaders zetelden vooral in de hoofdsteden van de vijf grote Europese staten die na de Napoleontische periode het Europees Concert vormden. Het allereerste Geografische Genootschap werd in 1821 opgericht in Parijs. Daarna volgden Berlijn (1828), Londen (1830), Sint Petersburg (1845) en Wenen (1856). De Franse vereniging had een universele naam, Société de Géographie, maar was toch duidelijk plaatsgebonden: de oprichting geschiedde in het Parijse stadhuis. In Berlijn en Londen was sprake van plaatselijke verenigingen in de naamgeving (Gesellschaft für Erdkunde in Berlin, Geographical Society in London). Pas

IGU en congressen

Vanaf 1871 in Antwerpen werden met enige regelmaat internationale geografische conferenties gehouden in diverse steden in Europa en Noord-Amerika. Na de Eerste Wereldoorlog sloten de geografen zich aaneen in een International Geographical Union waarin nationale comités de basis vormden voor een uitvoerend orgaan. Nationale comités waren dus niet hetzelfde als de genootschappen, maar meestal waren de banden toch erg nauw. Na 1945 vonden geografische congressen ook elders in de wereld plaats, bijvoorbeeld in Tokio en in Rio. In totaal werden er 32 internationale congressen georganiseerd, de laatste in 2012 in Keulen. Nederland was tweemaal gastland: in 1938 in Amsterdam met het Koloniaal Instituut (tegenwoordig Koninklijk Instituut voor de Tropen) als basis en in 1996 in het Congrescentrum in Den Haag. In 2011 verslikte de IGU zich in de plaats van samenkomst van een regionaal congres in de Militaire School in Santiago de Chile, eertijds verblijfplaats van Pinochet en een van de centra van zijn putsch en de junta na 1973. De keuze leidde tot protest en discussie in geografenkring. Zie een *guest editorial* in *Political Geography* 30 (7): 355-357, een ooggetuigenverslag op <http://christiankull.net/2011/12/01/protest-and-politics-at-the-santiago-geography-conference/> en een discussiesessie op het Keulse congres onder de titel 'Contested lieux de mémoire'.

Ter gelegenheid van de IGU-conferentie in Den Haag bracht *Geografie* in 1996 een Engelstalige special uit.

De Société de Géographie is sinds 1876 gevestigd in een statig pand in het Quartier Latin aan de Boulevard St. Germain 184, met op de benedenverdieping een eigen geografische boekhandel.

schappen heeft gediend. Het kost echter de grootste moeite om het monument in stand te houden – daarvoor zijn de financiën ontoereikend.

In dezelfde jaren ontstonden ook geografische instellingen in drie hoofdsteden van Latijns Amerika. Hier was na de verdwijning van de Spanjaarden een apart staatsstelsel in opbouw, dat zich onder andere uitte in het optuigen van vernieuwde hoofdsteden en een reeks onderlinge internationale conferenties en overeenkomsten om de eigen zaken te regelen. Daar hoorden dus ook geografische organisaties bij: achtereenvolgens in Rio de Janeiro (1838), Mexico (1839) en Buenos Aires (1856). Later volgden nog Lima (1888) en Colombia (1903). Opggericht bij decreet van de vicepresident en direct onder de hoede van het ministerie van Onderwijs werd het doel van het Colombiaanse genootschap helder omschreven: vorm en begrenzing van het nationale grondgebied vaststellen, de gewoonten van de bevolking en van de natuurlijke hulpbronnen beschrijven en een volkstelling van de Republiek opzetten.

In 1871 werd het eerste internationale geografische congres gehouden in Antwerpen, met de

plaatselijke burgemeester als voorzitter. In de volgende jaren werd nog een flink aantal aardrijkskundige genootschappen gesticht: Hongarije (1872), Nederland (1873), Portugal en Egypte (1875), België, Denemarken en Spanje (1876), Zweden (1877) en Tokio (1879). Het waren nu bijna allemaal nationale verenigingen, hoofdzakelijk in gevestigde Europese staten van de tweede orde. Bijna allemaal hadden ze ook koloniale belangen of interesses. De Egyptische instelling diende vooral als uitvalsbasis voor de vele Afrikaanse exploraties van Europese reizigers. Ook in Tokio was sprake van koloniale interesse: al snel verschenen actuele mijnbouwkundige onderzoeksverslagen over de exploitatiemogelijkheden in het noorden van China.

Van meet af aan waren er banden met de universitaire wereld

Exploratie

De 19^e-eeuwse geografische genootschappen waren vooral gericht op de vermeerdering van kennis door de exploratie van nieuwe gebieden. In Wenen en Sint Petersburg ging het vooral om de streken in het oosten die al onder eigen beheer vielen of waar men het oog op had laten vallen (Siberië/Centraal Azië, de Balkan). In Parijs, Berlijn en Londen ging het om de hele wereld die nog niet afdoende in kaart was gebracht, om alles wat er maar te weten viel. Expedities werden door de genootschappen gefinancierd of aangemoedigd. Vaak kwamen er ook bijdragen van overheden aan te pas. Steeds meer werden zulke exploraties vervlochten met de groeiende koloniale ambities van Europese staten. Tegen het eind van de eeuw werd de interesse in de poolgebieden steeds sterker. De genootschappen stimuleerden exploraties, maar bezorgden teruggekeerde reizigers ook een dankbaar gehoor en ze karteerden, collectioneerden en gaven publicaties uit.

De genootschappen waren bekende verschijnselen in het openbare leven. Dit wordt aardig geïllustreerd in een verslag bij het 50-jarig jubileum van de Berlijnse Gesellschaft für Erdkunde. Het verhaal verscheen in 1878 in *Die Gartenlaube* (Het Priel), het eerste echte massacommunicatiemiddel in Duitsland met een oplage van zo'n 400.000. Het maandelijks verschijnende, rijk geïllustreerde familieblad nodigde uit om in het priel gelezen te worden – vandaar de naam. De auteur schetst de sfeer van verwachting in de gehoorzaal van het Architectenhuis in Berlijn waar elke eerste zondagavond van de maand vooraanstaande geografen te zien en te horen zijn (genoemd: Von Richthofen). Na enkele

◀ Vervolg van pag. 22.

1940-1945 Aan het begin van de oorlog treedt de Utrechtse hoogleraar in de geodesie, cartografie en geofysica, F.A. Vening Meinesz, aan als voorzitter van het genootschap. Voûte blijft secretaris, maar na zijn benoeming tot burgemeester van Amsterdam door de Duitse bezetter in maart 1941 vlak na de Februari-staking treedt hij terug. De bestuursvergaderingen vinden plaats op kamer 14 van het Amsterdamse Raadhuis. Daar worden ook het bureau en het

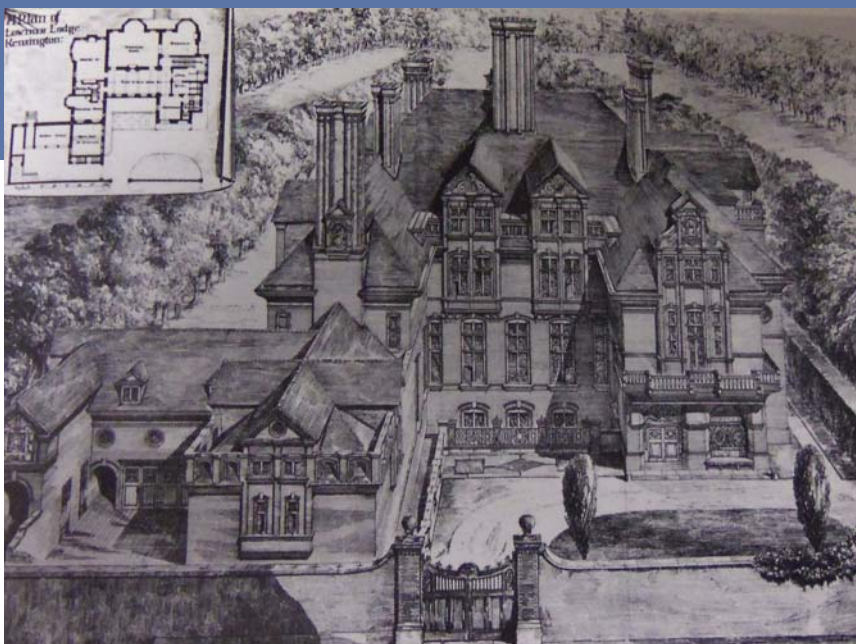
archief gevestigd. Joodse leden worden niet in hun lidmaatschap belemmerd, maar zijn uitgesloten van bestuurswerkzaamheden.

De ledenvergaderingen en voordrachten vinden plaats in café Krasnapolsky. Als Krasnapolsky in februari 1941 de deuren voor de Joodse bevolking sluit, worden de bijeenkomsten verplaatst naar het botanische laboratorium van de Universiteit van Amsterdam, gelegen tussen de Hollandsche Schouwburg en het Waterlooplein. Iets later worden alle activiteiten gestaakt.

1941 Het genootschap zet een geografisch filmarchief op.

1944 De uitgave van het *Tijdschrift* (dat eerder tijdens de oorlog is blijven verschijnen) wordt gestaakt.

1945 Direct na de bevrijding wordt het genootschapsbureau op het stadhuis ontruimd. Omdat het Koloniaal Instituut nu als hoofdkwartier van het Canadese leger in gebruik is, worden bestuur, bureau en archief tijdelijk ondergebracht in het

De Royal Geographic Society, sinds 1995 weer verenigd met het afgesplitste Institute of British Geographers, is vanaf 1913 gehuisvest in Lowther Lodge in Kensington Gardens, Londen. Links de oorspronkelijke bouwtekening van het Victoriaanse gebouw van architect Norman Shaw (1875) en hieronder Lowther Lodge met nieuwbouw anno 2004.

voordrachten worden de stoelen aan de kant geschoven, er verschijnen gedekte tafels en men zet zich aan de dis. Na het eten blijft een select gezelschap nog tot na middernacht bijeen om de laatste geografische nieuwtjes onder het genot van een glas bier uit te wisselen.

Door hun (mede)financiering van gewaagde expedities, de onderlinge competitie en de publiciteit speelden geografische genootschappen ook een actieve rol in het openbare leven. Die rol reikte van amusement via kennisvermeerdering tot politieke meningsvorming. In de 19^e eeuw was de stem van de genootschappen vooral hoorbaar in kwesties rond koloniale avonturen. Aan het eind van de Eerste Wereldoorlog speelden geografen een niet onbelangrijke rol in de vredesonderhandelingen. Een opvallende verschijning was hier de American Geographical Society die op verzoek van de Amerikaanse president met directeur Isaiah Bowman als centrale figuur zorgde voor een vloed van documentatie en kaartmateriaal. Dat was allemaal nodig voor een beter begrip bij de afwikkeling van de vele staatsvormings- en minderhedenkwesties die speelden.

Twintigste eeuw

In de 20^e eeuw werden nog heel wat nationale genootschappen opgericht als er een land ontstond of even erna (bijvoorbeeld Polen 1918 en Ierland 1934). Maar in de meer recentelijk ontwikkelde landen is dat doorgaans niet gebeurd.

In de loop der tijd ontstonden ook verenigingen voor geografische beroepsbeoefenaren, soms nog gescheiden in instellingen voor het academi-

sch en voortgezet onderwijs, en specialistische voorzieningen voor popularisering van geografische kennis. Academisch geografen splitsten zich op, allereerst in fysisch en sociaal geografen. Nederland ging daarin voorop, maar het was een meer algemeen verschijnsel. De verbroekeling hield met de fragmentatie binnen de geografie niet op. Geografen werkzaam in de toegepaste sfeer verenigden zich meestal op een andere

huis van penningmeester Hendrik Muller aan de Herengracht 619.

1945-1946 In augustus wordt de uitgave van het TAG hervat.

1945-1946 Het bestuur (voorzitter: L.F. de Beaufort, secretaris: J. H. Broekman) ontwikkelt plannen om het genootschap en zijn collecties onder te brengen in een eigen gebouw. Op den duur zou dat gebouw kunnen uitgroeien tot een centrum voor de aardrijkskundige wetenschap in

Nederland. De plannen om een deel van het Koloniaal Instituut of de Universiteitsbibliotheek van Amsterdam daartoe te bestemmen lopen op niets uit. Daarom besluit men in oktober 1946 weer het kantoor op het Koloniaal Instituut te betrekken. Het zal tot 1980 (verhuizing naar de Weteringschans) het onderkomen van het KNAG zijn.

1945-1966 Het wegvallen van het grootste deel van koloniaal Nederland dwingt het TAG tot een heroriëntatie. Ondanks allerlei pogingen om meer ruimte te maken voor actuele ruimtelijke

vraagstukken blijft het verenigingsblad vooral aardwetenschappelijk georiënteerd. Voor sociaal-geografische artikelen moet het TAG steeds meer wedijveren met het TEGS en het in 1948 opgerichte *Geografisch Tijdschrift*.

1948 Oprichting van de Geografische Vereniging, een samengaan van de verzelfstandigde KNAG-afdelingen, de Geografische Kring (1915) en het Amsterdams Aardrijkskundig Gezelschap (1923) vooral gericht op onderwijs en actuele sociaal-geografische kwesties in Nederland.

FOTO: MARCO DENKSEN

National Geographic, een van de drie geografische instellingen in de VS, is uitgegroeid tot multimodaal informatiemedium over geografie in de allerruimste zin, met het gelijknamige publiekstijdschrift (met NL- en junioruitgave) en de televisiezender als wereldwijd bekende exponenten. Het gele kader is inmiddels een internationaal bekend beeldmerk. Op Terschelling werden de gele kaders in 2010 gebruikt om mensen uit te nodigen goed naar het landschap te kijken.

professionele basis (vooral ruimtelijke planning). Fysisch geografen begonnen zich met geologen te hergroeperen in aardwetenschappen. In de bestudering van internationale kwesties mengden geografen zich met juristen en politicologen. Stedelijke problematiek trok geografen naar interdisciplinaire verbanden onder de naam *urban studies*. En op het eigen kernterrein zagen geografen ook milieukundigen en onderzoekers van *global change* (in de zin van klimaatverandering) verschijnen. Het ideaal van een strak verkaveld veld van wetenschappen met een mooi, groot, onomstreden kavel voor de aardrijkskunde/geografie verloor aan zeggingskracht.

De geografische genootschappen moesten een nieuwe positie betrekken: alle functies en

specialisaties binnen de geografie onder één dak, zich tevreden stellen met een smallere taakstelling, of een specifiek dak voor elk onderdeel en een genootschap als lichte koepel.

Die varianten zijn na 1945 allemaal uitgekristalliseerd. Daarom is er nu eigenlijk een veel grotere verscheidenheid in geografische genootschappen dan voorheen. Dat is ook zichtbaar in de manier waarop ze zich presenteren. Veel genootschappen hebben hun kostbare collecties ondergebracht bij grote nationale of universiteitsbibliotheken; soms worden ze nog trots in eigen beheer bewaard in representatieve gebouwen waar de oude luister in ere wordt gehouden (Madrid, Lissabon, Sint Petersburg). In een enkel geval is de kostbare traditionele huisvesting ook

gemoderniseerd tot een eigentijdse conferentievoorziening in de geur van een gekoesterd verleden. Een fraai voorbeeld daarvan is Lowther Lodge, de Londense zetel van de RGS-IBG (zie hierna) in Kensington Gardens.

Naast elkaar

In de Verenigde Staten zijn drie robuuste, van elkaar onafhankelijke instellingen in de belangenbehartiging en representatie van de geografie in stand gebleven. De New Yorkse AGS heeft nog steeds het meest het karakter van de aloude genootschappen, gedragen door liefhebbers en geografische beroepsbeoefenaars, zonder winst-oogmerk. De geografie wordt breed opgevat, er worden prijzen vergeven (nu vaak aan beroepsgeografen), er worden educatieve reizen gesponsord en er verschijnen ook serieuze publicaties. Daarnaast bestaan de National Geographic en de Association of American Geographers.

National Geographic is uitgegroeid tot multimodaal informatiemedium over geografie in de allerruimste zin, met het gelijknamige publiekstijdschrift en de televisiezender als wereldwijd bekende exponenten. De organisatie heeft ook oog voor de verbreiding van geografische kennis: ze maakte zich hard voor de realisatie van de *Geography Awareness Week* en produceert talloze fraaie, aansprekende kaarten. National Geographic is in de loop van de tijd een winstgevend commercieel merk geworden. NC's geschiedenis is een succesverhaal. Een eenvoudige club van geografie-enthousiasten gestart in 1888, met al snel Gilbert Grosvenor als voorman, past steeds nieuwe techniek toe, vooral in de fotografie, om geografische representaties te verbeteren, en organiseert tot de verbeelding sprekende evene-

1948-1949 Negende expeditie naar Suriname. Een expeditiegroep onder leiding van J.P. Bakker onderzoekt het noordelijke kustgebied.

1949-1952 De redactie van het TAG probeert het blad breder toegankelijk te maken. Bij de acquisitie van artikelen richt de redactie zich steeds meer op sociaal-geografische en planologische artikelen en voorziet deze van samenvattingen in het Engels, Frans en Duits. Ook worden nieuwe mededelingen- en ledenrubrieken opgezet om lezers nauwer bij het blad te betrekken.

1950-1966 Vanwege de stijgende kosten wordt het aantal nummers van het tijdschrift per jaar teruggebracht van zes naar vier. Verdere kostenstijgingen worden bestreden via steun van het NWO en een beroep op het Veth-fonds.

1953 Het genootschap besluit tot instelling van de zilveren en bronzen Veth-medailles. Deze zijn bedoeld voor personen die zich door een bijzondere prestatie op het gebied van de aardrijkskunde hebben onderscheiden.

1954-1955 Het genootschap stelt een aanmoedigingsprijs in voor jonge sociaal geografen, voor de beste publicatie op geografisch gebied van een Nederlands auteur onder de 35 jaar. De eerste toekenning is aan A.K. Constandse voor zijn artikel 'De sociale hiërarchie te Kamerik', in 1954 verschenen in het sociaal-wetenschappelijke tijdschrift *Mens en Maatschappij*.

1957 Eerste uitreiking van de bronzen Veth-medaille aan dr. C.G. Egeler en dr. T. de Booy

menten die via de eigen media volop in de schijnwerpers gezet worden. Deze prachtig vormgegeven informatiestroom heeft de zwakke positie van aardrijkskunde als schoolvak in het Amerikaanse onderwijs niet kunnen compenseren. Tests wijzen uit dat de *Geography Awareness Week* nog steeds hard nodig is.

De Association of American Geographers (AAG) is uitgegroeid tot de meest prominente beroepsorganisatie van geografen in de wereld. De jaarlijkse congressen trekken tegenwoordig tegen de 10.000 bezoekers per keer, veel meer dan de IGU-congressen eens in de vier jaar, met aanzienlijke vertegenwoordiging uit de rest van de wereld. De tijdschriften, en vooral de *Annals* van de AAG, behoren tot de meest prestigieuze in de geografische wereld.

Fusies en verbanden

Op veel plaatsen elders heeft zich een tegenovergestelde beweging voorgedaan. De verschillende geografische organisaties zijn daar ten slotte bij elkaar ingetrokken en hebben verscheidene vormen van samenleving ontwikkeld. We noemen er hier enkele; het KNAG is uitgebreid aan bod gekomen in de bijdrage van Joost Terwindt op pag. 6.

In Groot-Brittannië is een tussenvorm ontstaan. Vanuit ontevreden leden van de Royal Geographical Society was in 1933 een beroepsvereniging, het Institute of British Geographers, tot stand gekomen, die zich in 1995 weer met RGS verenigde tot RGS-IBG.

In de Duitstalige wereld bestaat nog een heel net van plaatselijke clubs van geografisch geïnteresseerden die 's winters vanuit de wetenschap met voordrachten worden bediend en in de

voor hun alpinistische expedities in het Andesgebergte in 1951 en 1956.

1958 Op 13 september richtten F.J. Ormeling sr., J.-E. Romein, M. de Smidt, W.F. Heinemeijer en C. Koeman de Kartografische Sectie van het KNAG op.

1958-1959 Derde Nieuw-Guinea-expeditie van het genootschap naar het Sterrengebergte onder leiding van L.D. Brongersma en G.F. Venema.

National Geographic is in de loop der tijd een winstgevend merk geworden

zachtere seizoenen professioneel begeleide excursies krijgen aangeboden. Er zijn bovendien verenigingen rond gespecialiseerde geografische thema's (geomorfologie, stadsgeografie enzovoorts) en beroepsverenigingen (bijvoorbeeld van leraren en toegepaste onderzoekers). Hierboven zijn lichte 'dakverbanden' geconstrueerd voor Duitsland, Oostenrijk en Zwitserland. Deze onderhouden uitnodigende websites waar bezoekers rap naar de diverse verenigingen worden doorgeleid en ze zorgen voor geografiebrede belangenbehartiging en representatie.

De genootschappen van Oost-Europa werden in de mal van het communistische regime ge-

dwongen. Zij werden opgenomen in de geografische instituten binnen de Academies van Wetenschappen; het waren staatsorganen bevolkt door professionals. Tegelijk sloot dit aan bij de verdeling van onderzoeks- en onderwijstaken tussen genootschappen en universiteiten zoals die in de 19^e eeuw in Europa gewoon was geweest. Na de omwentelingen rond 1990 ontstond een nieuwe situatie. Veel hernieuwde genootschappen blijken in feite nog steeds onder het dak van de Academie-instituten te vinden. Andere proberen een nieuwe eigen positie te verwerven te midden van beroepsorganisaties van leraren en mogelijk andere beroepsgroepen, met het oog op publieke communicatiebehoeften en als mogelijk dak voor de ontwikkeling van de academische geografie.

De Russen zijn een geval apart. Hun monumentale Petersburgse hoofdkwartier waar ze sedert 1908 gevestigd waren, werd na de revolutie een staatsinstelling, maar niet zo onwrikbaar ingekwartierd bij de Academie van Wetenschappen als elders. Wellicht speelde de afstand tot Moskou en traditionele competitie tussen beide steden hier een rol. Enkele jaren geleden werd het genootschap tot een pronkstuk van het nieuwe Rusland uitgeroepen. Het gebouw ondergaat een grootscheepse restauratie en de bestuurlijke verhoudingen zijn flink opgeschud. Popularisering en alle aandacht voor milieu en duurzaamheid zijn het devies.

In Frankrijk ten slotte maakt het veld van geografische organisaties een verbrokkelde, maar redelijk vitale indruk. De Société is sedert 1876 gevestigd in een statig pand in het Quartier Latin aan de Boulevard St. Germain 184. Ze geeft nog een blad uit dat een tijd in de kiosken verspreid is, maar dat was kennelijk niet vol te houden.

Laatste KNAG-expeditie, Sterrengebergte, Nieuw-Guinea, 1959. Papoea Delek bij helikopter.

1958-1966 Met de organisatie van het congres *Het Toekomstig Beeld van Nederland* start het genootschap een reeks groots opgezette, nationale congressen en symposia rondom actuele ruimtelijke thema's.

1959 De Plancius-medaille wordt uitgereikt aan de Britse Zuidpoolreiziger Sir Vivian Fuchs.

1959 Expeditie van F.P. Jonker en J.J. Wensink naar het Emma-gebergte in Suriname.

Op de benedenverdieping zit nu een eigen geografische boekhandel met een website. De nadruk lijkt dus op beschaafde popularisering te liggen. Veel Franse academische activiteit is samengebracht in het nationale comité van Franse geografen, de plaatselijke hoeksteen van de IGU en ook al vanaf 1920 in bedrijf. Binnen dit kader opereren de specialismen in eigen werkgroepen enzovoorts. De Franse geografie heeft nog een tweede behuizing in het Institut de Géographie, vlak achter de Sorbonne. Hier zitten de geografische hoogleraren en staven van Paris I en IV, twee van de aparte universiteiten die na 1968 uit de Sorbonne zijn ontstaan, met een bibliotheek en collegezalen. Hier is ook het secretariaat gevestigd van de Association de Géographes Français met paradoxaal veel professionals uit de aanpalende gebieden van de geografie. De leraren zijn in Frankrijk bevoegd voor aardrijkskunde en geschiedenis. Hun belangenvereniging opereert dan ook zelfstandig op die basis.

De Fransen hebben de laatste jaren een opmerkelijk aantal nieuwe digitale geografische tijdschriften opgericht, elk met een eigen geografisch profiel (www.openedition.org/catalogue-journals) en er is een hele beweging van *Cafés géo* die bijeenkomsten in het hele land organiseren, zo te zien voor een jongere generatie in losse sfeer en op basis van *social media*. Berlijn 1878 in een nieuw format. Eens per jaar is er ten slotte een week van de geografie in St. Dié in de Vogezes, waar een geograaf burgemeester is en alles wat telt in de geografie zijn zegje komt doen.

Een kleurrijke familie

Geografische en veel andere genootschappen zijn opgekomen in een periode vol verwachting

1959-1960 De bronzen Veth-medaille wordt in 1959 in de persoon van L.D. Brongersma toegekend aan de leden van de expeditie naar het Sterrengebergte en in 1960 aan dr. D.C. Geijskes, directeur van het Surinaams Museum. De zilveren Veth-medaille wordt in 1960 bij het 50-jarig bestaan uitgereikt aan het Koninklijk Instituut voor de Tropen in Amsterdam (in 1910 opgericht als Vereeniging Koloniaal Instituut).

1960-1966 Vooral onder druk van de verliesgevende uitgave van het TAG besluit het

Het monumentale hoofdkwartier van het Russische Geografisch Genootschap in Sint Petersburg ondergaat een grondige restauratie.

enthousiasme over kennisvermeerdering, nog voordat de productie ervan zich in disciplines vastzette, de productie professioneel werd aangepakt en de massamedia het publiek met de vruchten ervan overstroonden. Na een periode waarin de genootschappen voluit betrokken raakten in de strijd om de afbakening en organisatie van disciplines, worden ze nu geconfronteerd met een situatie waarin eenduidige disciplines onder druk van maatschappelijke behoeften en onderzoeksresultaten aan attractiviteit inboeten, waarin de professies nog bestaan en het medialandschap een geprofileerd eigen geluid vergt om daarin hoorbaar te zijn. De genootschappen zoeken het in verschillende richtingen. Zelfs de nauwste verwanten van het KNAG zien er dan ook allemaal minstens een beetje anders uit. •

Meer informatie

- www.scholarly-societies.org/
- www.earthdirectory.net/gsocieties
- www.eugeo.org
- www.openedition.org/catalogue-journals
- <http://christiankull.net/2011/12/01/protest-and-politics-at-the-santiago-geography-conference/>

Herman van der Wusten (1941) was hoogleraar politieke geografie aan de Universiteit van Amsterdam (1984-2001) en decaan van de Faculteit Maatschappij- en Gedragswetenschappen (1997-2001). Hij schreef mee aan drie boeken voor het hoger onderwijs en schrijft nu vooral over de EU en over locatie, vormgeving en het functioneren van politieke centra.

genootschap tot fusiebesprekingen met de Geografische Vereniging en de Vereniging voor Sociale en Economische Geografie. Dit resulteert in het Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap 'nieuwe stijl'.

1963 Publicatie van de *Wetenschappelijke Atlas van Nederland*. Het initiatief tot deze uitgave is al in 1929 door het genootschap genomen. Onder leiding van W.E. Boerman en A.J. Pannekoek wordt het project voltooid.

1967 De uitgave van het TAG wordt gestaakt. In plaats daarvan heeft het genootschap vanaf januari 1967 twee nieuwe tijdschriften: het *Tijdschrift voor economische en sociale geografie* en het *Geografisch Tijdschrift. Nieuwe reeks.* •

Paul van den Brink (1957) is historisch-cartograaf aan de Faculteit Geowetenschappen van de Universiteit Utrecht en architect van het KNAG. Hij doet onderzoek naar de rol van organisaties voor vreemdelingenverkeer in de ontsluiting van het stedelijke en regionale landschap in Nederland en koloniën na 1850 en vooral de geografische reclame- en beeldcultuur.